

Putni barotavās

Latvijā ziemo aptuveni 60 putnu sugu. Daļa no tām labprāt apmeklē barotavas. Putni, kas paliek pie mums ziemot, ir piemērojušies Latvijai raksturīgajiem apstākļiem. Tas nozīmē, ka tie spēj sameklēt pietiekami daudz barības, lai pārļautu ziemu. Protams, daļa putnu, sevišķi bargās ziemās, iet bojā. Tas ir dabiski, un cilvēkam nevajadzētu censties par katru cenu to novērst. Taču barot putnus ziemā nav aizliegts. To var darīt, bet, ja reiz to uzsāk, tad tas jādara nepārtraukti līdz ziemas beigām. Iemesli, kāpēc katrs no mums izvēlas barot putnus, var būt dažādi. Jādomā, ka lielākajai daļai tas sagādā patiesu prieku – katru dienu savā tuvumā vērot putnus laikā, kad zaļojošā daba “guļ”. Putnu barošanai ziemā var būt arī praktiska nozīme – daļa putnu vienmēr “gaida rindā”, lai tiktu pie barotavas, un tikmēr pārmeklē tuvumā esošos augļu kokus, apēdot tur ziemojošos kukaiņus. Visbeidzot, šis monitoringa ir lieliska iespēja apvienot ļoti patīkamu nodarbošanos ar noderīgu darbu – dot savu ieguldījumu zināšanās par Latvijā ziemojošo putnu skaitu un izplatību. Sevišķi svarīgi tas ir pašlaik, kad vērojamas samērā straujas klimata izmaiņas.

Putni barotavās

Izmantojamās metodes raksturojums

Novērojumu metode ir ziemojošo putnu uzskaitē subjektīvi izvēlēta parauglaukumā, kurā ietilpst putnu barotava un tās tuvākā apkārtnē. No 1. decembra līdz 28. februārim pavisam jāveic 10 uzskaites. Katras uzskaites laikā novērojumus par putnu sugām, kas apmeklē barotavu, un to skaitu apkopo protokolā, papildus sniedzot ziņas arī par laika apstākļiem un putniem piedāvāto barību. Novērojumu sezonas beigās jāraksturo parauglaukums, tā tuvākā apkārtnē un barotava.

Novērojuma vietas (parauglaukuma) izvēle dabā

Parauglaukums ietver putnu barotavu un nelielu, labi pārskatāmu, ar dabā esošiem objektiem norobežotu teritoriju ap to. Barotava jānovieto tā, lai tā būtu ērti novērojama pa logu. Barotavu nevajadzētu novietot blakus mājas durvīm, pa kurām bieži staigā cilvēki. Tas traucē putniem baroties un aprūtināt veikt novērojumus. Arī parauglaukumā ietvertajai teritorijai ap barotavu jābūt labi pārskatāmai no tās pašas vietas, no kuras novēro barotavu. Par šīs teritorijas robežām jāpieņem dabā esoši objekti netālu (līdz ~20 m) no barotavas, piemēram, cita ēka, sēta ap pagalmu, dzīvžogs, ābeļu rinda, ceļš u.tml. Ņemot vērā konkrētos apstākļus katrā vietā, novērotājam pašam jādefinē parauglaukuma robežas, tomēr tām jābūt nemainīgām vienas uzskaites sezonas laikā un pēc iespējas arī visos nākamajos uzskaites gados.

Novērojumu veikšanas princips

Vienas sezonas uzskaitēm paredzētais laiks (90 dienas: no 1. decembra līdz 28. februārim) ir sadalīts 10 periodos:

- 1) 1. dec. - 9. dec.
- 2) 10. dec. - 18. dec.
- 3) 19. dec. - 27. dec.
- 4) 28. dec. - 5. janv.
- 5) 6. janv. - 14. janv.
- 6) 15. janv. - 23. janv.
- 7) 24. janv. - 1. febr.
- 8) 2. febr. - 10. febr.
- 9) 11. febr. - 19. febr.
- 10) 20. febr. - 28. febr.

Katrā no 10 periodiem jāveic viena uzskaitē, kura turpinās divas secīgas dienas. Tātad, vienā sezonā kopā ir 20 uzskaites dienas. Starp blakus esošajām uzskaitēm jābūt vismaz nedēļas pārtraukumam. Katrs novērotājs, ievērojot iepriekš minētos nosacījumus, var izvēlēties sev piemērotākās uzskaites dienas. Piemēram, uzskaites var tikt ieplānotas šādos datumos (apvilkti):

	Pm	Ot	Tr	Ct	Pt	Sr	Sv
Decembris	1	2	3	4	5	6	7
	8	9	10	11	12	13	14
	15	16	17	18	19	20	21
	22	23	24	25	26	27	28
	29	30	31	1	2	3	4
Janvāris	5	6	7	8	9	10	11
	12	13	14	15	16	17	18
	19	20	21	22	23	24	25
	26	27	28	29	30	31	1
Februāris	2	3	4	5	6	7	8
	9	10	11	12	13	14	15
	16	17	18	19	20	21	22
	23	24	25	26	27	28	

Uzskaites dienās novērojumi jāveic tik ilgi, cik laika novērotājs var tam veltīt. Uzskaites var veikt jebkurā diennaktī gaišajā laikā, tomēr vēlams, lai kāds brīdis novērojumiem tiktu veltīts kādā no periodiem, kad putni visaktīvāk barojas, t.i. uzreiz pēc saullēkta un aptuveni stundu pirms krēslas iestāšanās.

Novērojuma mērķi

1) Iegūt datus par ziemojošo putnu skaitu, izplatību un to ietekmējošiem faktoriem.

2) Sekot šo putnu skaita izmaiņām ilgākā laika periodā.

Nepieciešamā kvalifikācija

Pirms uzskaites sākšanas vēlams iepazīties ar protokolā iekļautajām putnu sugām, izmantojot kādu no noteicējiem. Gandrīz katrai putnu sugai ir savas raksturīgās pazīmes, pēc kurām to atpazīt dabā. Parasti putnu noteicējos katras sugas aprakstā ir norādītas pazīmes, kurām jāpievērš īpaša uzmanība, lai atšķirtu konkrēto sugu. Šīs, katrai sugai raksturīgās pazīmes, tad arī jācenšas iegaumēt. Piemēram, lai atšķirtu pelēko zīlīti no purva zīlītes, jāiegaumē šīm sugām raksturīgie saucieni. Tie ir viegli atšķirami un to apraksti arī atrodami noteicējos.

Nepieciešamais inventārs

- novērojuma protokols;
- putnu barotava;
- putniem piemērota barība;
- kalendārs;
- āra termometrs;
- lineāls (vismaz 15 cm garš);
- putnu noteicējs (var izmantot, piemēram, Latvijas Ornitoloģijas biedrības izdotos noteicējus: „Latvijas meža putni” un „Latvijas lauku putni”).
- ja ir tāda iespēja, tad precīzākai sugu noteikšanai var izmantot binokli.

Nepieciešamais aprīkojums

Lai piedalītos šajā monitoringā, nepieciešama putnu barotava. Tai var būt jebkura putniem piemērota, droša un ērta konstrukcija. Barotavu var nopirkt vai izgatavot pašu spēkiem. Barotava ar jumtiņu nodrošina viegli pieejamu barību putniem arī ilgstoša puteņa vai sniega laikā. Taču kā barotavu var izmantot arī, piemēram, lielu blučī, kuram pietiprina vai uzber barību.

Barotava regulāri jāpapildina ar barību. Tai ir jābūt piemērotai putniem (nesālītai), vēlams ar augstu enerģētisko vērtību. Tas nozīmē, ka nevajadzētu izmantot kā barību, piemēram, speķa ādu, jo tā pievilinās daudz putnu, taču, pūlēdamies iegūt kaut kriptiņu barības, tie iztērēs vairāk enerģijas nekā iegūs. Barība var būt gan augu (rieksti, sēklas, graudi), gan dzīvnieku (speķis, tauki) izcelsmes. Jo barība būs daudzveidīgāka, jo vairāk dažādu sugu putnu būs iespējams novērot pie barotavas.

Uzmanību! Ja reiz putni sākti regulāri barot, tad barībai ziemā jābūt pieejamai nepārtraukti. Īpaši tas attiecas uz laiku, kad ir putniem nelabvēlīgi meteoroloģiskie apstākļi - dziļš sniegs, putenis, sērsna, atkala, stiprs saļš u.tml.

Ja putni kādā vietā ir pieraduši regulāri atrast barību, tad tie atgriežas tur atkal un atkal un, neatraduši barību, gaida to. Ja barotavu nepapildina, tad putni zaudē laiku, kuru varētu izmantot, meklējot barību, piemēram, mežā. Ziemas dienas ir ļoti īsas, un, nesauņēmuši pietiekami daudz barības, aukstā naktī putni var aiziet bojā. Tāpēc putniem piemērota barība jā sagatavo laikus un mājās vienmēr jābūt barības rezervei, lai barotavu varētu jebkurā laikā papildināt. Putnus var pārtraukt barot līdz ar sniega nokušanu.

Lai iepļānotu uzskaišu dienas, jāizmanto kalendārs.

Novērojumu veikšanai nepieciešams putnu noteicējs. Var izmantot, piemēram, Latvijas Ornitoloģijas biedrības izdotos noteicējus: "Latvijas meža putni" un "Latvijas lauku putni". Ja ir tāda iespēja, tad precīzākai sugu noteikšanai var izmantot binokli.

Lai raksturotu meteoroloģiskos apstākļus, nepieciešams āra termometrs gaisa temperatūras noteikšanai un vismaz 15 cm garš lineāls sniega segas biezuma mērīšanai.

Metodes priekšrocības

Galvenā metodes priekšrocība ir tā, ka putni pie barotavas ir ļoti novērojami un līdz ar to arī vieglāk nosakāmi. Novērojumus var veikt savā dzīvesvietā, neizejot no mājas. Uzskaites pat ir vēlams veikt, novērojot putnus pa logu, jo tad novērotājs ir mazāk pamanāms un putni ir drošāki. Novērotājs pats var izvēlēties sev izdevīgākās uzskaišu dienas un ilgumu.

Metodes nepilnības

Ne visas pie barotavas novērojamās putnu sugas ir viegli atšķiramas. Piemēram, purva zīlīte un pelēkā zīlīte ir bieži sastopamas sugas, bet pēc izskata tikpat kā neatšķiramas, tāpēc, lai tās atšķirtu, jāpazīst to balsis (saucieni).

Darba drošība

Veicot novērojumus, nekāda īpaša piesardzība nav jāievēro. Papildu uzmanība savai drošībai jāpievērš, barojot putnus. Putni tāpat kā jebkurš cits savvaļas dzīvnieks var būt dažādu infekciju avots. Barotava regulāri jātīra, pēc tam rūpīgi jānomazgā rokas. Ja barību putniem gatavojat paši (piemēram, kausētus taukus ar graudaugu pārslām), tad, papildinot barotavu, labāk katrai reizei izmantot citus traukus, kurus pēc iztukšošanas izmet.

Novērojumu veikšana

Barotavu un barību vēlams sagatavot un novietot tai paredzētajā vietā aptuveni nedēļu pirms pirmās uzskaites, lai, sākot novērojumus, apkārtnē ziemojošie putni to jau būtu atraduši.

Jau pirms novērojumu sākšanas vēlams ieplānot uzskaišu dienas uzreiz visai sezonai. Ja uzskaites ieplāno laikus, mazāka ir varbūtība, ka tās neīstenos dažādu neparedzētu apstākļu dēļ. Turklāt uzskaišu dienu izvēli nedrīkstētu ietekmēt putnu daudzums un daudzveidība pie barotavas, kā arī meteoroloģiskie apstākļi. Šo ietekmi var novērst, jau sezonas sākumā izvēloties uzskaišu dienas, nevis vadoties pēc konkrētajiem apstākļiem.

Uzskaišu dienās **jāreģistrē visi putni**, kas:

- 1) apmeklē barotavu;
- 2) uzturas barotavas tuvumā – blakus esošajos krūmos, kokos un citur **parauglaukuma robežās** (šie putni, visticamāk, gaida iespēju pielidot pie barotavas vai arī tos ir piesaistījuši citi tur jau esošie putni);
- 3) neapmeklē barotavu, bet barojas citur **parauglaukuma robežās**, piemēram, ar ogu krūmos atstātajām ogām vai nezāļu sēklām.

Nav jāreģistrē augstu pārlidojošie un citi putni, kas acīmredzami tikai caurceļo parauglaukumu, nenolaižoties tajā un neizrādot nekādu interesi par tur pieejamo barību.

Uzskaites veic šādi:

- 1) nosaka novēroto putnu sugas;
- 2) saskaita vienlaikus redzamos vienas sugas īpatņus, t.i. saskaita kopā tos, kas konkrētajā brīdī ir pie barotavas, ar pārējiem, kas atrodas parauglaukuma robežās;
- 3) katras sugas īpatņu lielāko skaitu ieraksta protokolā.

Tātad katrā novērojumu reizē vienas uzskaites (divu secīgu dienu) laikā saskaita vienas sugas īpatņu daudzumu un protokolā ieraksta maksimālo vienlaikus novēroto attiecīgās sugas īpatņu skaitu. Piemēram, katrā uzskaišu dienā novērotājs uzskaitēm veltījis divas reizes pa stundai – vienu stundu no rīta, otru – pēcpusdienā. Pirmās uzskaišu dienas rītā pie barotavas un tās tuvumā vienlaikus novērotas 3 lielās zīlītes, tās pašas dienas pēcpusdienā – 5 lielās zīlītes, otrās dienas rītā – 4 lielās zīlītes, bet pēcpusdienā – 7 lielās zīlītes vienlaikus. Tātad šīs uzskaites rezultāts attiecībā uz lielo zīlīti ir “7 īpatņi”. Protokolu var aizpildīt pakāpeniski, negaidot uzskaites beigas:

Novērotā suga	Īpatņu skaits
<i>Lielā zīlīte</i>	3 5 7
.....

Katram novērotājam jāreģistrē un uzskaites beigās jāsaskaita, cik daudz laika abās uzskaišu dienās kopā viņš veltījis novērojumiem. Tas ir nepieciešams, lai dažādu dalībnieku veiktās uzskaites varētu savstarpēji salīdzināt.

Novēroto putnu sugas un skaits nav jāreģistrē ārpus uzskaišu dienām. Ja, piemēram, divu uzskaišu dienu laikā maksimālais vienlaikus redzēto lielo zīlīšu skaits ir “7”, bet nākamajā dienā pēc uzskaitēm parauglaukumā vienlaikus redzētas 10 lielās zīlītes, to skaits protokolā jāatstāj iepriekšējais un nav jāpalielina uz “10”!

Nosakot putna sugu, jāņem vērā, ka dažām sugām mātītes un tēviņi pēc izskata atšķiras. Šo sugu mātītes parasti ir mazāk spilgtas un kontrastainas (piemēram, melnajam meža strazdam, mājas virbulim, žubītei, svilpim). Lielākajai daļai dzeņu sugu mātītēm trūkst attiecīgās sugas tēviņam raksturīgā sarkanā laukuma uz galvas (piemēram, pelēkajai dzilnai, dižraibajam dzenim un mazajam dzenim). Arī uz šīm sugām attiecas iepriekš izklāstītais princips – jāskaita vienas sugas vienlaikus redzamais īpatņu skaits (tēviņi un mātītes).

Arī tad, ja novērotājs nespēj noteikt kāda putna sugu, jāreģistrē šīs sugas īpatņu skaits, protokolā ierakstot “Nenoteikta suga”

vai kāds pieņemts putna apzīmējums. "Nenoteikto" putnu jācenšas labi apskatīt un uzreiz jāpieraksta vai jāuzskicē tā raksturīgās pazīmes: aptuvenais lielums (salīdzinājumā ar kādu citu labi zināmu putnu), ķermeņa proporcijas (piemēram, knābja lielums, astes garums u.tml.), knābja un kāju krāsa, apspalvojuma krāsa un īpatnības (ceklus, kontrastains galvas vai spārnu zīmējums, acs svītra, vaigu laukums u.tml.), raksturīgā balss (sauciens) un citas pazīmes. Ja iespējams, nezināmais putns jānofotografē. Pēc tam sugu jāmēģina noteikt, izmantojot noteicējus vai konsultējoties ar citiem putnu pazinējiem vai ornitologiem. Pēc sugas noteikšanas to ieraksta protokolā "Nenoteiktās sugas" vietā.

Katras uzskaites laikā jāreģistrē arī meteoroloģiskie apstākļi – vidējais sniega segas biežums (piemēram, izmērot to pirmās dienas rītā un otrās dienas vakarā un izrēķinot vidējo), katras dienas maksimālā un minimālā gaisa temperatūra diennakts gaišajā laikā, kā arī nokrišņu veids un to kopējais ilgums divu dienu laikā. Jānorāda arī, kāda veida barība putniem tika piedāvāta uzskaišu dienu laikā.

Vienas sezonas laikā paredzētas 10 uzskaites, taču, ja kādu apstākļu dēļ kādā no 10 periodiem nav bijis iespējams veikt novērojumus, nepārtrauciet tos pavisam. Turpiniet veikt novērojumus atlikušajos periodos! Arī šādā gadījumā jūsu dati noderēs.

Novērojuma protokola aizpildīšanas metodika

Katrai uzskaišu reizei (divām secīgām dienām) aizpilda atsevišķu uzskaites protokolu, tātad vienas sezonas laikā aizpilda 10 uzskaišu protokolus. Jāreģistrē visas uzskaišu dienās novērotās putnu sugas. Ja pie barotavas novērota kāda suga, kas nav iekļauta protokolā dotajā putnu sarakstā, to ieraksta brīvajās rindās. Jāsniedz arī visa prasītā informācija par uzskaites ilgumu un meteoroloģiskajiem apstākļiem, kā arī jāraksturo uzskaišu dienās putniem piedāvātās barības veids.

Vienreiz (sezonas beigās) aizpilda parauglaukuma protokolu, kurā sniedz prasītās ziņas par barotavu un tās apkārtni. Aizpildot šo protokolu, stingri jāievēro parauglaukuma robežas. Ja, piemēram, parauglaukumu ietver dzīvžogs un putnus, kas uzturas dzīvžogā, reģistrē, tad šo dzīvžogu veidojošo krūmu skaits jāieraksta attiecīgajā vietā protokolā ("Parauglaukumā ir: dekoratīvie krūmi."), kā arī jāatzīmē, ka parauglaukumu ietver dzīvžogs.

Ziemojošiem putniem svarīgs ainavas elements ir neaizsalusi ūdenstilpe vai ūdenstece, tāpēc, piemēram, liels meliorācijas grāvis varētu būt pielīdzināms strautam vai upītei. Šādā gadījumā tas jāatzīmē protokolā.

Protokolā brīvā formā jāapraksta barotava – tās veids, konstrukcija, lielums, materiāls u.tml. Būtu vēlams arī barotavu uzskicēt vai pievienot tās fotogrāfiju.

Bibliogrāfija

Cornell Laboratory of Ornithology 2000. The Feeder Watcher's handbook.

Cornell Laboratory of Ornithology 2004. Project FeederWatch: instructions.

Everett M. 1996. Garden bird facts. Quantum Books Ltd., London.

LOB 1998. Latvijas lauku putni. Rīga.

LOB 2002. Latvijas meža putni. Rīga.

Spuris Z. (red.) 1974. Latvijas dzīvnieku pasaule. "Liesma", Rīga.

Sastādījusi Sintija Martinsone

Putni barotavās

Novērojumu veic (vārds, uzvārds)

Adrese: LV-

Tālrunis: E-pasts:

Novērojumu veikšanas vietas adrese: māja pagasts/lauku ter./pilsēta

rajons: indrekss: LV-.....

Novērojumu datumi: (dd.mm.gggg)/...../..... un (dd.mm.gggg)/...../.....

1. dienā novērojumi tika veikti

no rīta pēcpusdienā

2. dienā novērojumi tika veikti

no rīta pēcpusdienā

Kopējais novērojumiem velītālais laiks

mazāk par 1 stundu
 1 - 4 stundas
 4 - 8 stundas
 vairāk par 8 stundām

Meteoroloģiskie apstākļi

zemākā temperatūra			augstākā temperatūra	
1.d.	2.d.		1.d.	2.d.
		virs +10°C		
		+1°C līdz +10°C		
		0°C līdz -9°C		
		-9°C līdz -18°C		
		zem -18°C		

Nokrišņu veids: Nokrišņu ilgums:

Nebija Mazāk par stundu
 Lietus 1 līdz 3 stundas
 Slapjš sniegs 3 līdz 6 stundas
 Sniegs Vairāk par 6 stundām

Sniega segas biezums:

Nebija Sērsna
 Mazāk par 5 cm Sniega sega ir tikai vietām
 5 līdz 15 cm
 Vairāk par 15 cm

Putniem piedāvātā barība:

.....

	Suga	Skaitis
1.	Mājas balodis <i>Columba livia</i>	
2.	Pelēkā dzilna <i>Picus canus</i>	
3.	Dižraibais dzenis <i>Dendrocopos major</i>	
4.	Vidējais dzenis <i>Dendrocopos medius</i>	
5.	Mazais dzenis <i>Dendrocopos minor</i>	
6.	Sarkanrīklīte <i>Erithacus rubecula</i>	
7.	Melnais mežastrazds <i>Turdus merula</i>	
8.	Pelēkais strazds <i>Turdus pilaris</i>	
9.	Zeltgalvītis <i>Regulus regulus</i>	
10.	Purva zīlīte <i>Parus palustris</i>	
11.	Pelēkā zīlīte <i>Parus montanus</i>	
12.	Meža zīlīte <i>Parus ater</i>	
13.	Zilzīlīte <i>Parus caeruleus</i>	
14.	Lielā zīlīte <i>Parus major</i>	
15.	Dzilnītis <i>Sitta europaea</i>	
16.	Sīlis <i>Garrulus glandarius</i>	
17.	Žagata <i>Pica pica</i>	
18.	Kovārnis <i>Corvus monedula</i>	
19.	Pelēkā vārna <i>Corvus corone cornix</i>	
20.	Mājas zvirbulis <i>Passer domesticus</i>	
21.	Lauku zvirbulis <i>Passer montanus</i>	
22.	Žubīte <i>Fringilla coelebs</i>	
23.	Zaļžubīte <i>Carduelis chloris</i>	
24.	Keģis <i>Carduelis flammea flammea</i>	
25.	Svilpis (sarkankrūtītis) <i>Carpodacus erythrinus</i>	
26.	Dzeltenā stērste <i>Emberiza citrinella</i>	
27.	
28.	
30.	
31.	
32.	
33.	
34.	
35.	
36.	
37.	
38.	
39.	
40.	

